

Pokrewieństwo języka tocharskiego z językami słowiańskimi – 5

25 listopada 2024

3.10. Pokrewieństwo z językami słowiańskimi

Jednoznacznie należy uznać, że obok sanskrytu czy szerzej języków indoirańskich, największe pokrewieństwo języka tocharskiego znajdujemy w przypadku języków słowiańskich. Analiza dokonana w niniejszym tekście wykazuje, że podobieństwa między tocharskim a językami słowiańskimi co prawda w mniejszym zakresie dotyczą obszarów fonetycznych, lecz istnieje cały szereg zbieżności morfologicznych i semantycznych. Widać je między innymi w strukturach prefiksów i sufiksów służących do negacji lub przekształcania znaczeń. Ich skala sięga ponad 24% całego słownictwa tocharskiego, co przewyższa stopień pokrewieństwa sanskrytu z językiem tocharskim, jeśli odejmiemy nazwy własne, które jak wspomniano w sanskrycie stanowią znaczną część analogii leksykalnych.

Ze względów pokrewieństwa genetycznego i kulturowego oczywistym są liczne analogie między językami słowiańskimi a sanskrytem. Zgoła inaczej niż w przypadku języków germańskich, w językach słowiańskich integralnych analogii z językiem tocharskim znajdujemy ok 16%. Wynika z tego, że dwie trzecie wszystkich słowiańskich analogii leksykalnych z językiem tocharskim pojawiają się wyłącznie w językach słowiańskich. Wskazuje to jednoznacznie na archaiczność związków między Tocharami a Protosłowianami. Wskazuje na to również bardzo wysoka (ok 41%) skala analogii leksykalnych z najstarszą odmianą języka tocharskiego (TA). Jest to wskaźnik porównywalny z podobieństwem do TA ze strony łaciny.

Wymienione wyżej aspekty wskazują nie tylko na w znacznej mierze europejskie korzenie języka tocharskiego i pochodzenia Tocharów, ale wskazują jednocześnie na najściślejsze powiązanie tego języka z językami słowiańskimi i łaciną. Przy czym skala analogii ze słownictwem tocharskim w przypadku języków słowiańskich jest wielokrotnie wyższa niż w przypadku łaciny.

Najliczniejsze analogie w słownictwie między obu obszarami języków występują w przypadku dwóch samogłosek: e oraz o, oraz spółgłosek takich jak: l, n, p, s, t, r, w. Tak duża reprezentacja głosek miękkich po raz kolejny podkreśla, że zakres palatalizacji twardych głosek w języku tocharskim na miękkie głoski w językach słowiańskich miał charakter marginalny. Można raczej mówić o wspólnym obszarze miękkich głosek w języku tocharskim i językach słowiańskich.

Zasadnym jest przedstawienie najbardziej interesujących przykładów analogii słownych między językiem tocharskim a językami słowiańskimi. Z racji tego, że ilość tych analogii sięga ponad 1300 słów, w niniejszym opracowaniu przedstawione zostaną analogie wybrane, najbardziej ciekawe i reprezentatywne. Na uwagę zasługuje podobieństwo zarówno morfologiczne, fonetyczne i semantyczne. Analogie te ujęto w kilka grup: słownictwo związane z człowiekiem, przyrodą,

narzędziami, architekturą, następnie są to czynności, wartości, cechy, ale także liczebniki i zaimki. W tabeli 4 zestawiono kilkaset wybranych słów. Przy wymienionych analogiach warto wziąć pod uwagę zachodzące przegłosy:

- z tocharskiego „w” na słowiańskie „l” lub „ł”, ale także „b”;
- tocharskiego „ts” na słowiańskie „ć”, „cz” lub „ci”;
- tocharskie „t” na słowiańskie „d”, „g”;
- tocharskiego „h” na słowiańskie „f”;
- tocharskiego „p” na słowiańskie „b”;
- tocharskiego „y” na słowiańskie „u” lub „i”;
- tocharskiego „k” na słowiańskie „g” lub „d” czasem „cz”;
- tocharskiego „r” na słowiańskie „ż”.

Ponadto tocharskie „j” czyta się podobnie jak w sanskrycie jako „ż”. W wielu wyrazach mogło dojść do utraty lub dodania prefiksu lub pierwszych głosek.

Zestawienie uwzględnia poprawione zachodnie tłumaczenia. Zasadnicze tłumaczenia stosowane przez zachodnich językoznawców zwykle nie uwzględniały analogii z językami słowiańskimi. Stąd powszechnym są nieprecyzyjne lub błędne tłumaczenia. Analiza treści manuskryptów potwierdza te uwagi i wskazuje na to, że tłumaczenia często mają charakter przybliżony i powierzchowny. W tłumaczeniach najczęściej nie uwzględnia się także odniesień do wiedzy religioznawczej.

Tabela 4. Zestawienie wybranych pokrewieństw leksykalnych (opracowanie własne)

CZŁOWIEK			
j. tocharski	j. słowiańskie	j. tocharski	j. słowiańskie
suram (TA)	sperma, siuram	kri (TA)	siła życiowa, ikra
lap (TA)	łeb, głowa	sälypasi (TA)	spasiony, otłuszczony
wicuko (TB)	lico	tskäññ (TB)	zamię, skaza
wlosām (TB)	włosy błędne tłumaczenie co wynika THT 89 https://cetom.univie.ac.at/?m-tht89	mekwa (TB)	raznokcie, ногъть (starocerkiewnosłowiański), ноготь (ros), nochć (łuź)
letse (TB)	loki, pukiel włosów	praroñ (TB)	palec, prst (chorw), пръст (buł)
kusar (TA)	warkocz, kosa tym bardziej że: keśsa (TB) – kosy, włosy	peyu, peyo (TA)	pięta
Ak, akyo: TA	oko	kalyi (TA)	goleń
kor (TB)	kark, gardło	kosi (TB)	kaszel
pratsak (TA), piśpik (TB)	piersć	kok (TB)	kolka
kip (TA)	cipa, kuciapa	kske (TA)	brzuch, kiszki
ymiye (TB)	łono		
RODZINA			
ammakki (TB)	matka, mama	se (TA), soy (TB)	syn
āppo (TB)	ojciec, otiec, papa	jñāti (TB)	kobieta, žena (cze, chorw, słowacki)
śnasi (TA), śana (TB)	żona, žena	jñātike (TB)	krewny od strony kobiety
Ckacar, tkācer (TA)	córka, дочка (ros)		
SPOŁECZEŃSTWO			
wäl (TA, walo (TB)	wład, wolod, władca	stere (TB)	starszy w klasztorze
wlāwā (TA), wlāwalñe (TB)	władanie	nawanti, ñwetstse (TB)	nowicjusz
lāñc (TB)	król, wład, vlast	ñu (TA), ñuwe, ñuwai, ñwam (TB)	nowy
wotäk (TB)	wodzący, dowódca, wojewoda	nasu (TA)	nasz, swój, przyjaciel

wätk (TA)	dowodzić	wasama (TB)	waszeci, przyjaciel
watkässälñe (TB)	watażka, dowódca	āsam, āsānik	osoba dostojna, czcigodna, słowiańskie (i perskie) asan
āśand (TA)	przywódca, przewodyr, grasant	vaiśiye (TB)	rolnik, włościanin
kropyo (TA)	gromada	tarkāttsa (TB)	tartaczny osoba pracująca przy drewnie
kraupe (TB)	zebranie, grupa	uweñ (TB)	uczeń
samnipāt (TB)	spotkanie, sejmik	prahās (TA)	błazen, trefniś – między tocharskim "p" zaszedł przegłos w słowiańskie "t", podobnie między "h" a "f". Kolejna błędna etymologia, rzekomo trefniś pochodzi z jidysz, lecz ma ewidentnie słowiańską, aryjską i tocharską genezę, do jidysz mogło słowo trafić od aryjskich Chazarów, zanim przeszli na judaizm.
vićar (TA)	wiec		
nāśye (TA)	pani, nasza (w sensie swoja)		
sampauca (TB)	zaborca, ten który zabiera		
aiśaumye (TB)	Najmądrzejszy, самый умный (ros)	aiśamo (TB)	wiedzący, świadomy
KULTURA, GOSPODARKA			
kantwo (TB)	język, mowa кнти (bułg)	me (TA)	mierzyć
pikā (TA), pasampanne (TB)	pisanie	kastar (TA)	koszt (ownie)
anupasampanne (TB)	nie zapisane, gdzie -a, -anu, -an, -ani w języku tocharskim (podobnie jak w sanskrycie i łacinie jest zaprzeczeniem stawianym przed wyrazem zasadniczym	plyañcam (TB)	zapłacić, płace
peke (TA)	malować ale też pieczętować	dhatusse (TB)	część do podziału, datek, dola, działka (od dzielenia)
ploti (TA)	pleść	eñcil (TB)	clo, podatek
kenek (TB)	tkalnia, tkanie	potkes (TB), potak (TA)	podatek
sār (TA) saiweñña (TB)	sadzenie, sianie	wyai (TB)	wydatek, wydać
śatresse (TB)	sadzonka w nieprecyzyjnym tłumaczeniu jako ziarno	aikne (TB)	obowiązek dawania – danina

LICZEBNIKI I MIARY

pärwesse yparwe (TB)	pierwszy	ońante (TA)	początek, почин (ros)
wu (TA), wi (TB)	dwa	kaś (TA)	część kęs
wate (TB)	drugi	kaväre (TA)	kawałek czegoś
tre (TA), tarya (TB)	trzy	peńke (TB)	kapeńka drobnostka, mała część
śtarte, śtwer (TB)	cztery	kolune (TA)	kolejny
päñ (TA), pińce (TB)	pięć	kot (TB)	miliony, krocie
pañcama (TB)	piąty dzień tygodnia пятница	tmām, tmā (TA)	ćma, niezliczoność, mnogość, mrowie
säk (TA)	sześć	masār (TB)	masa, wielka liczba
okät (TA)	osiem	māk (TA)	moc, mnogość
oktańka (TB)	ósmy	walke (TB)	wieczność
śäk (TA), śak (TB)	desät' – десять (ros)	rsońc (TB)	rozpiętość
sätä, kánt (TA), kante (TB)	sto	kosprem (TA)	ile coś kosztuje
wiśale (TB)	wielki	kos (TA)	jak dużo, сколько - skol'ko (rus)
ustama (TB)	ostatni		

PRZYRODA

śayit (TB)	życie w znaczeniu świat	waräńce (TB)	kwarc, piasek
stām (TB)	drzewo, strom (cze, słow)	kärwette (TA), kärweńe (TB)	kamień, krzemień
karke (TA)	konar, gałąź	yasa (TB)	złoto jaur (dalmat), jasne
karwa (TB)	trzcina, trawa	omlyi (TA)	Płomień, пламя-plamā (ros), полымя-polymā (bialorus)
karsak (TA)	krzaki	por, poram (TA)	pożar
śintsai (TB)	siano, tłumaczenie nieprecyzyjne pasza	wpālā (TA)	popiół, coś wypalonego
trawem (TA)	trawa błędnie tłumaczone jako pasza	want (TA)	wiatr

lasto (TB)	część rośliny, liść, łodyga	stināsk, stistse, sticce (TB)	cisza, ciszyna
pilto (TB)	platek	rwātsi (TA), arwa (TB)	drewno, drwa
tsrām (TA)	cierń	lakle (TB)	ból, łkanie
kāln (TB)	ryk wiatru – halny (dotąd etymologia nieznana w j. słowiańskich)	kāswo (TB)	choroba skóry, kasza, kaszak
lāñe (TB)	ulewa, powódź	kusth (TB) tym bardziej że: kāskam (TB)	kaszak, krosta, rozdrabniać, kasza
ylaiñesse (TB)	ulewa	dvivrani (TB)	dwie rany, dwie wraży, dwa wrzody, gdzie "dvi" oznacza w tocharskim dwa
oparka (TA)	poranek o poranku	luwo (TB)	zwierzę, luty/srogi, lub łowne
udai (TB)	wschód słońca	tursko (TA)	tur, nieprecyzyjne tłumaczenie zwierzę pociągowe co wskazuje na proces udamawiania tura
mañkāt (TA) meñe, meñässe (TB)	miesiąc, месяц – mesâc (ros), księżyc	ko (TA), keu (TB)	krowa
ñuwe (TB)	nów	opas (TA)	błędnie tłumaczone jako zwierze będące ozdobą wozu, w dalszej części manuskryptu wymieniony jest opas jako wół i następnie byk a poprawnie jest to w języku słowiańskim utuczony wół
pāllew (TB)	pełnia księżyca	śemlā (TA)	cielak
sānti (TB)	zmrok, suton (serb), sumerki, sutinki (ukr)	haye (TB)	koń, chmyz, harhar, chabeta
orkam (TA), orkamo (TB)	zmrok, mrok	lakam (TB)	koń, rumak, лошадь - lošad' (ros)
ñakre (TB)	mrok, ciemność	yuk (TA)	koń, zwierze juczne
nekciye (TB)	posny	aineye (TB)	jeleń, олень (ros)
moträ (TA)	mokro, wilgotno	walkwi (TB)	wilk
mrakwe (TB)	moczary, mokradło, błoto	suwāññe (TB)	świnia
cake cakene, ckentse (TB)	rzeka, ciek, cieknąca (woda)	paksi (TB)	ptaki

tseñe (TB)	cieknie, strumień (cisna, tisa)	parka, paruwa (TB)	pióra, piórka
resk (TB)	płynąca, rzeka, peka-reka (ros)	āuw (TB),	owca
tarne (TB)	turnie, szczyty	krańko (TB)	kurczak, kurak
mašcutse (TB)	mysz	kotstse (TB)	kos
aco (TA)	jajo, jajco, zarodek	kokil (TB)	kukułka
pesele (TB)	pszczola, błędnie tłumaczone jako robak, owad	kurār (TB)	orzeł, ale kur w wielu j słowiańskich oznacza samca różnych ptaków
jivake (TB)	żywa istota	kuns (TB)	gęś
		mātar (TB)	maszkara, mara, straszna istota
ŻYWNOSĆ			
malke (TA)	mleko	sārm, šātre (TB)	ziarno
mālkā (TA)	maślanka (produkt mleczny)	proksa (TB)	proso
kewiye (TB)	kefir	yap (TB)	jęczmień
mit (TB)	miód, мед (serb), мёд (ros),	psäl (TA)	plewa
sut (TA), šuk, šuke (TB)	sok, nektar	pūrike (TB)	ciasto ofiarne, u Słowian Zachodnich, jedno z takich ciast ciasto takie (sobótkowe) to pierzynka
klese (TB)	mączny posiłek – kluska	yesti (TB)	jedzenie
miso TB	mięso, мясо - māsō (ros)	kuśal (TA) kusalle (TB)	dobry, smaczny, вкусный wkusnyj - vkusnyj (ros) tym bardziej, że: to nalewana ofiara, służąca spożyciu
salyiye (TB)	sól	cukkrikksu (TB)	sfermentowany ocet scukrzony
salañce (TB)	solanka – nieprecyzyjne tłumaczenie jako sól na ziemi	mot (TB)	moszcz, napój alkoholowy
NARZĘDZIA, PRZEDMIOTY, DOM, ARCHITEKTURA			
kuk (TA)	koło, kółko	porat (TA), peret (TB)	topór – prawdopodobny związek z imieniem Boga Perun, którego atrybutem jest piorun
kukac (TA), kokale (TB)	rydwan, kolasa, telega, колесница-kolesnica (ros)	pis (TA)	piszczałka, instrument dęty

kolmo (TB)	łódź, czółno	lake (TA), leke (TB)ale także lyäk (TB)	łóżko, leże leżeć
plewe (TB)	tratwa, pława	lesto (TB)	gniazdo, leże, daje to nowe spojrzenie
wäntalyi (TB)	łuk, łęczysko	nisidam (TB)	mata do siedzenia
pär (TA), prere (TB)	strzała, promień, w staro- cerkiewno-słowiańskim porti (w słowiańskim promień to zasadnicza drewniana część strzały)	alepām (TB)	maść, polepa, nalepa
tsińk (TA)	strzałka	cūrn, cūrnamasse (TB)	pomada nakładana na twarz, brwi, włosy, czernidło
ksur (TB)	nóż, kosa, kozik	āre (TB), āreńc (TA)	pług raczej jako czynność orać, oram
	odzież wierzchnia, suknia (wspólny morfem suk)	krepaste (TB)	kulka, kropka
kampal (TB)	wierzchnia odzież męska - kapota	oppilāñ (TB)	oplatanie – w ujęciu wątku/osnowy
salpām, salpa (TB)	lampa, coś świecącego nieprecyzyjne tłumaczenie	oko (TA)	efekt, окончание-okončanie (ros)
kāñ (TB)	pojemnik do noszenia, kanka, konwia,	awaram (TA)	przeszkoda, zamknięcie, zawiereno (cz, serb), ale także obwarowanie, stąd słowiańskie warownia
bhājam (TB)	naczynie, kocioł, bandzioch (gwara podhalańska określenie kotłów śnieżnych)	kercci (TB)	pałac, gród, город (ros)
patāk (TB)	baniak, kocioł	stāńkām (TA)	stanica, dwór
wsiye (TB)	wieś	trāppā (TB)	droga, дорога (ros)
kosko (TB)	dom, kąt, kuczka	tras (TA)	grys, żwir
śāl (TB)	dom, sala, sadyba	turtkāñ (TA)	tłuczeń, rodzaj żwiru
śāl (TA)	sala	asam (TA)	ostoja, schronienie
twere (TB)	drzwi	walāntsa (TB)	przeszkoda, zawał, zwał
okñās (TA)	coś co służy do pokazywania- błędne tłumaczenie – raczej okno	kleñca (TB)	kłoc, kalenica

patstsānk (TB)	to inna określenia okna w nawiązaniu do słowiańskiego, coś co służy do patrzenia (wyglądania)	enerka (TB)	wewnątrz, wnęka
KIERUNKI			
param (TA)	prosto, прямой (ros)	orkāntai (TB)	okrężać, po okręgu, na około
lo (TA), lau (TB)	dal, daleko	eprer (TA)	przestrzeń
āl (TA)	być z dala, dal	tā (TA)	куда (ros), gdzie
elauke (TB)	daleko	enem (TB)	w nim
kraņiye (TB)	z brzegu, skrajnie		
WARTOŚCI			
vrtti (TB)	wartości, zasady (religijne, moralne)	smi (TB)	śmiech, смѣхъ- směxŭ (staro-cerkiewno-słowiański)
arth (TA)	(w)art(ość)	spertte (TB)	sprawowanie
vrdhi (TB)	wzrost (wartości)	śil, silne (TB)	siła moralna
emprem (TB)	prawda, w staro cerkiewnosłowiańskim – uprem,	trańko (TB)	draństwo, występek
klāwi (TB)	sława	weweņos (TB)	wnioski
peņiya, peņiyo (TB)	piękno	celeññ (TB)	pojawienie się, (w)cielenie
peņiyaisa (TB)	piękność	lotāk (TA)	przyszłość, los
ersna (TB)	piękno, krasa, krasota, ale również krasnota (od ros zaczerwieniona, czerwony, zarumieniony jako oznaka zdrowia, urody), tym bardziej że: to urokliwy	yolo (TB)	zło
krātājņesse (TB)			
onmim yām (TB)	wypominać, żałować	vijñām (TB)	wiedza
onmim (TB)	wyrzut sumienia - wypominki, wspomnienia	anenci (TA)	budzący podziw, nęcący
paryāyrrna (TA)	porządek, порядок (ros)	amam (TA)	duma
yparwe (TB)	pierwotnie, pierwocina, przyczyna	spāw (TB)	spowalnianie
er (TB)	przyczyna, привід (ukr)	perneņe (TB)	pierwszy, prowodyr, budzący

			podziw
CECHY			
wyākt (TB)	wygląd	Akritar TA	okragły
maimantse (TB)	myślący, умный-umnyj (ros)	rtar (TA), ratre (TB)	czerwony rudy
ynāñmāññe (TB)	uznanie	ucchist (TA)	nieczysty
naumikke (TB)	migoczący	empalkatāññe (TB)	nieopanowanie
luk (TA), lakutse (TB)	łśniący, jaśniejący, błyszczący	erkatñetstse (TB)	rozsierdzony, rozsrożony
natyo, natyām (TA)	teżyzna, natężenie	erkatte (TB)	srogi
olya (TB)	большой-bol'šoj (ros), wielki	enersāñk (TB)	nędzny, wredny, wstrętny
sutār (TB)	przesłanie, sedno, суть-sut' (ros)	mantālo (TB)	oszustwo, niegodziwość – matactwo
prakrem, prakrauñe (TB)	wardy, preżny	omaskune (TA)	paskudnie, niegodziwie
soy (TB)	syty	asinat (TA)	nienasycenie, gdzie (a)sinat = (nie) sytość
stānwo (TA)	stanowczy	lyiwa (TB)	lenistwo, odpoczynek
stamalñesse (TB)	stałość, trwałość	kuhākāññe (TB)	krętacz, nieuczciwy – oszukaniec
utatte (TB)	trwały	oklop (TA)	kłopot
anautatte (TB)	nie trwały	muka (TB)	mruk, niemy, milczący
ruwām (TB)	otwarty	skās-ām (TA)	skaza
lalamske (TB)	miękki, delikatny, w staropolskim lalka, łątka	ayāw (TB)	nie-jasny
somār (TB)	samotny	āknats (TB)	głupiec, kmiot
roñcām (TA)	zazdrość, roszczenie	avidjā (TB)	nie wiedza
		sru, sra, sre	zwykle odnosi się do splamień, nieczystości, grzechu itp.
CZYNNOŚCI			
malyw (TA), māllālñe, mely, mlos, mlau (TB)	mielenie, mieli, mielić, mleć miażdżenie	stamatsi (TB)	stanie

lañkām – cā (TB)	rozłączam	āsta (TB) āstane (TB)	Stawiać zostawione
	przywiązanie, lgnięcie	stawianie	taseñca (TB)
mās (TB), mäsk (TA)	mieć, mienie, posiadanie	pāstam (TA)	stać, postoi, postać
"akañc" (TA), "akañc" (TB)	koniec, kończyć, w odmianie czynności dokonanej – "ākeñc-āṃ" – jako (z)akañczam	i, ytsi (TA)	iść
laliye (TB)	dążenie, усилие (ros)	yneñca (TB)	idący
epastyaññe (TB)	umiejętność, obeznanie, opanowanie (czegoś)	iya (TB)	chodzić, идти (ros)
ekālsanikāññe (TB)	przestrzeganie	mkante (TB)	mknąć, bieć
watkal (TB)	wartko, szybko	āpadām (TB)	przybyć wpaść- wpadam, nieprecyzyjne tłumaczenie
waltsu (TA)	walcować, zespałać	k ulā-c (TB)	przesuwać kulać
wärtā (TB)	obrót, оборот (ros)	aiwa, ayu (TB) ai (TB)	dać, dawanie, daj
rāsña (TA)	rozciąganie	pānwā (TA)	nosić, ponosić
spām (TA)	spanie, śpię	prant (TA), pralle, premane (TB)	branie
spane (TB) - spanie	spanie	kaksu (TA)	gasić
sanne (TB)	senny (jestem), śpię (nieprecyzyjne tłumaczenie)	kāpar (TA)	kipieć, wrzeć
sāpñ (TA)	śpiączka ,letarg	pepalyku (TB)	popalić
tasemane (TB)	takie same, nie precyzyjne tłumaczenie - porównanie	śuk (TA), tsuk (TB)	ssać, сосать (ros), суча (bułg)
rassalñe (TB)	wyrastanie	wkanmo (TB)	łykanie, picie
peprañku (TB)	precz, odrzucić coś	kārka (TA)	kradzież
pamsant (TA)	pomoc	takālñe (TB)	tykanie, dotykanie
praskant (TA)	prosić	ceśale, ceśām (TB)	czesanie, dotyk
prāśśām (TB)	prośba o odpowiedź	pārs, papārs	spryskiwać, pryskać,

		(TA)	
sparcwant (TA)	sprawowanie, sprawianie	pārsk (TA), pārskā (TB)	straszyć, czyli parskanie oznaczałoby pierwotnie odgłos straszenia
spaktām yām (TB)	spełniam	klāw (TB), klāwā (TA)	głosić, mówienie (mlova, mlava, mowa)
śitām (TB)	sypać, sitować	puwe (TB)	mówić, powiedzieć, przemówić
paplu (TA), papālar, palauna (TB)	pochwała, poparcie	vyākhām (TB)	wyjaśniam
krempar (TB)	przeszkadzanie, krępowanie	ñāwa (TB)	nawoływać
wrantsai (TB)	wróg		
wac (TA), wātā (TB)	walka, zwada	pāk (TA)	pączkowanie dojrzewanie
natāk (TA), netke, nauske (TB)	nacisk, presja	ponāssar (TB)	ponowić, zacząć
pyāk (TB) -	bicie, uderzenie, obijanie	opyāc (TA)	ponownie, опять (ros)
kārś (TB)	siekać, krajać	prentse (TB)	szybko, prędko, naprędce
kārn (TA)	uderzenie, karb, bicie- karbowanie	klayāre (TB)	ugniatać, kleić
sārp (TB)	szarpanie, bicie, kołatanie	markās (TA)	smarkanie, smarowanie, rozmazanie
kārn (TB)	zadawać ból, karać	saitsi (TB)	zatrzymać
skaram (TB)	karać, skarać	mālā (TB)	maleć, zmniejszać się, topnieć
kārrrā (TB)	karcić	pwik (TA), nautam (TB)	znikam, znikanie
kat (TA)	niszczyć, uszkadzać, katować. Jak dotąd w językach słowiańskich nie znano etymologii dla pojęcia kat i katowanie, tu znajduje swoje uzasadnienie	kosant (TA) koś-śi (TA) kausenta (TB)	niszczenie, zabijanie – koszenie niszczyć, zabijać tego który niszczy wszystkie przedstawione słowa nawiązują do słowiańskiego koszenia. Koszenie znajduje w tym ujęciu nową etymologię, związaną z niszczeniem, pozbawianiem życia
skārā (TB)	skarżyć	miw (TB)	mieszanie
karep (TB)	ranny, karb, nacięty	mentsdne	zmęczenie, zmącenie, troska

		(TB)	
nittā (TB)	zanik, zniszczenie, od rdzenia nicomość	plyāwa (TB)	plącz, płakać
nutstse (TB)	unicestwiony	sklokāññ (TB)	szłochanie, nieprecyzyjne tłumaczenie płacz, rozpacz
nkelnē (TB)	zniszczenie, unicestwienie	pris (TA)	prośnienie, pryskanie
tsaknoy (TB)	trzaśnięcie	śewiñlune (TA)	ziewanie
tsapanalle (TB)	skruszyć, strzaskać	mlutā (TB)	memlać, mlaskać, pluć
tārm (TA)	drzeć, tarmosić	oks (TA)	rośnięcie, wzrastanie, w starosłowiańskim orst
triskam (TB)	trzęsienie, drżenie	saiwe (TB)	swędzenie
raswar (TA)	rozdzielanie, rozbrat	tārk (TA)	strata
rwātsi (TA)	wyrywać, wyciągać	tsāk (TA)	ciągnąć
wik (TA)	unik	sākā (TB)	zakaz
		sākāssi (TA)	zakazywać, powstrzymywać
ZAIMKI, PRZYIMKI, WYKRZYKNIKI			
tākit (TA) tatākas (TB)	taki, będący, taki, taki to a taki, będący	kā (TB)	jak, kak (ros)
ñśasse (TB)	my, nasz tym bardziej, że:	kātsi (TB)	jak to, как это (ros)
bhava (TA)	być, bycie, bywanie		
som (TA), somo, somār (TB), sañ (TB)	sam	ecce (TB)	oto
sana (TB)	sam, pojedynczy	ot (TB), temeñce (TB)	ot co, zatem
semene (TB)	samotny	kutamem (TB)	Gdzie, куда (ros)
ñās (TA) (TB)	mnie, nas	etwam (TA)	to, eta (ros)
ñiññe	mój	inte (TB)	inne, indziej
tsa (TB)	ta	ra, rano (TB)	kównież, ровно (ros)
tu (TA), tañ (TB)	ty, twój	ñatke (TB)	natychmiast
ci (TA)	ty, tobie	nano (TB)	na nowo
twe (TB)	ty twe, twoje	ñakesa (TB)	teraz, na teraz

oni (TA)	oni – przedstawia się błędne tłumaczenie jako ludzie, lecz manuskryptach nie znajduje to potwierdzenie, tam słowo oni służy do określenie grupy osób, bez nawiązania do zwrotu ludzie	ente (TB)	wtedy, wnet
kus (TA)	ktoś, ktuś	wtemtse (TB)	wtem, wtenczas
ket, kete (TB)	kto	tāpärk (TA)	teraz, теперь (ros)
ketara (TB)	niektóre	postaññe, postam (TB)	potem, później
taka (TB)	takoż, tak więc	skam (TA)	zawsze, всегда (ros)
tämne (TA)	Takoż, поэтому (ros), potake (łuź)	tācamtācam (TA)	czasami
tam (TA)	także, również	at (TB)	z, z powrotem, od
epe (TA) epe epe (TB)	albo albo albo	ese (TB)	razem z / ze
nu (TA), no (TB)	ale no, ну (ros)	ese śmalñe (TB)	zespólny (razem)
ra, rano (TB)	Również, ровно (ros)	ompostām, te-postām (TB)	potem
ok (TA)	ouž, веќе (macedoński)	tumpa (TB)	po tym, następny
oki (TA)	jako	sakk (TA)	tak, potwierdzenie
ontam (TA)	jakoś tam, jakoś tak, oj tam	ote (TA)	oh, oh ty
		hai (TA)	hej

Poza wymienionymi analogiami występującymi w obszarze słownictwa, osobno można się odnieść do interesujących przypadków dotyczących obrzędowości. Rzucają one szersze światło na zagadnienie systemu religijnego Słowian. Na plan pierwszy wysuwa się nazewnictwo tocharskiego i wedyjskiego Bóstwa Maheśvare, czyli władcy potrójnego świata (ziemi, podziemi i niebios). W sanskrycie „maha” oznacza wielki, zaś „śvare” odnosi się w tym przypadku do funkcji i rangi tej istoty. W tocharskim A, „swār” oznaczało radość, ale także harmonię, komplementarność. Należy przy tym mieć na uwadze powiązanie słowa śvare” z sanskryckim sva – oznaczającym przejrzystość, świętość (w nawiązaniu do oznaczenia żywiołu przestrzeni w pojmowaniu sakralnym). Stąd w sanskrycie „śva” jest rdzeniem tak istotnego symbolu jakim jest svasti

(swastyka) ale także imienia wspomnianego Boga. Równie rozległe i powiązane z sakralnością znaczenie rdzenia „swa” znajdziemy w językach słowiańskich. To nie tylko świę(tość), świa(tłość) ale także swa(ćba), swa(rga) czyli swastyka. To również imię Bóstwa Swa(roga)/Swa(rozyca) oraz Swa(ntewid), znany ze źródeł wczesnośredniowiecznych pod zapisami: Suantouitus, Suantouith, Suantuitho, Szuentevit, Suantevit, Zuantevith, Zvantevith.

Wynika z powyższego, że przedrostek odnoszący się do świętości (w ujęciu przedchrześcijańskim) w języku tocharskim, sanskrycie i słowiańskim bezpośrednio – semantycznie i leksykalnie są z sobą powiązane. W tym ujęciu powstaje zgoła odmienna od dotychczasowych interpretacja funkcji i atrybutów słowiańskiego Swaroga/Swarożyca oraz Swantowida. Za kolejne nawiązanie do słowiańskich Bogów, zawarte w języku tocharskim można uznać pojęcia: „walu”, „walunt” i „walus” (TA) odnoszące się do krainy śmierci u Słowian zwanej wela, która była domeną Boga zaświatów Wołosa/Welesa.

Dalej można wskazać na tocharskie pojęcie „warässaälñesse” (TB), które oznacza praktykę kontemplacyjną, gdzie pojęcie jest pochodnym swār (TA) – radość. W języku słowiańskim mogło dojść do doszło do zmiany znaczenia słowa swar w ramach pejoratywizacji znaczeń sakralnych, co było nagminnym mechanizmem w ramach chrystianizacji. Sva w sanskrycie oznacza zarówno „niebo oświetlone jasnością, słońcem” jak też przejrzystość (charakterystyczną dla żywiołu przestrzeni) oraz naturalny stan umysłu, charakterystyczny dla przejrzystości. W obszarze obrzędowości przejrzystość ta jest efektem głębokiej kontemplacji. Kolejne słowo tocharskie „warksäl” (TB) – oznacza siłę i moc, co można odnieść do słowiańskiego „szwerność”.

Tocharskie „aśrām” (TB) oznacza świątynię, jest bezpośrednim zapożyczeniem z sanskrytu ale również odpowiada starosłowiańskiemu słowu chram. Podobnej analogii można upatrywać w tocharskim „cetisse” (TB) oznaczającym

„świątynny”, gdzie cetis = świątynia, kęcina.

Analogie można znaleźć w nazewnictwie kapłanów, mnichów:

– tocharski rsāka (TB) to sanskrycki riszi czyli mędrzec, święty, a w starosłowiańskim žerca;

– tocharski dhuta (TB) – w sanskrycie sa(dhu) to święty, asceta i nawiązuje do słowiańskiego pojęcia dziad, ded co oznaczałoby wędrownego ascetę. Następnie:

– tocharskie vyākarit (TB) to wróżba, věštba (cze, słow);

– tocharskie daksim (TA) to ofiara, datek;

– a dānaśālān (TA) tłumaczone jest jako sala do składania danin, ofiar, gdzie dāna = daniny, ofiary, a śālān=sala

Także kolejne słowa istotne w systemie religijnym Tocharów nawiązują do świata wierzeń słowiańskich. Do słów takich można zaliczyć:

– tocharskie pravacam (TB) – oznaczające prawo religijne jak i tekst obrzędowy. W językach słowiańskich nawiązuje do prawideł, prawa czyli pojęcia nawiązującego do zasad religijnych;

– tocharskie prasāt (TB) – to wiara, przesąd, przy czym przesąd jest rozumiany jako wiara w tajemnicze zdarzenia, wiedza tajemna, hermetyczna – z czego wynika, że dawniej słowo „przesąd” miało znaczenie zgoła odmienne od współczesnego. Jest to kolejne z wielu pojęć, które znaczenie uległo pejoratywizacji zmianie w ramach chrystianizacji;

– tocharskie pāyti (TB) to pokuta, покаяние (ros) lub pokani (czeskie);

– tocharskie posat (TB) oznacza post, przez co okazuje się, że błędna jest etymologia wymyślona przez Brucknera, według którego post w językach słowiańskich jest VIII-IX wiecznym

zapożyczeniem przyjętym od misjonarzy niemieckich, z niem. fasten/fasta. Jeśli doszło do pożyczki to ewidentnie w odwrotnym kierunku.

Dość interesującym jest pokrewieństwo między tocharskim śopaiś (TB) oznaczającym przesilenie a słowiańską sobótką. Pozostając przy świętach tocharskie pākāccām (TA) i pāke (TB) oznacza dar świąteczny czyli paczkę, pakę co wyjaśnia dość archaiczną genezę paczki świątecznej jako prezentu.

Do słów związanych z obrzędowością należy także zaliczyć patäl (TB) czyli piekło oraz enak (TA) rozumiany jako zły znak. Kolejnymi interesującymi słowami odnoszącymi się do obrzędowości jest cała rodzina wyrazów tocharskich spokrewniona z pojęciem pälā (TA) oznaczającym oddawanie czci. Podobne znaczenie ma pojęcie perskie „pahla” rozumiane jako pierwszy, znamienity, czcigodny. W językach słowiańskich wydaje się, że oba pojęcia (perskie i tocharskie) jest spokrewnione z pierwotnym znaczeniem słowa bałwan czyli przedmiotem czci. W języku słowiańskim odnoszącym się do obrzędowości przedchrześcijańskiej można znaleźć również kolejne podobnie brzmiące słowa jak: (święty) pał – zwany gaikiem, stosowany w świętach wiosennych i letnich. Tego rodzaju pał ze wstążkami w kolorach symbolizujących pięć żywiołów jest nawiązaniem do obrzędowej włóczni, strzały, wirguli/kija dziadowskiego, ale także axis mundi. Sądząc z pozostałości archeologicznych zachowanych na Słowiańszczyźnie od czasów rzymskich, można stwierdzić, że tego rodzaju pale sytuowano także w miejscach pochówków oraz miejscach kultu. W języku tocharskim B „pāli” oznacza również coś długiego i prostego jak pałka, kij, co również nawiązuje do znaczeń obrzędowości słowiańskiej.

Od wspomnianego tocharskiego pojęcia wywodzi się cała rodzina słów związanych z rytualizmem:

– palyśi (TB) to jasność, świecenie, połyskiwanie;

- pälkamo (TB) to świetlisty, pałacy, połyskliwy, jaśniejący;
- pälkaucäkka (TB) – to przepowiadająca przyszłość, choć dosłownie jasnowidząca, gdzie:

cäkka (TB) to inaczej widząca, wiedząca, wróżka w starosłowiańskiej obrzędowości określana mianem cioty;

- z kolei ompalsko (TB) również określane jest jako medytacja, co raczej w dosłownym tłumaczeniu brzmiałoby jako „święte, błogosławione om” czyli przebywanie w stanie kontemplacji;

palante (TB) to z kolei forma prośby o błogosławieństwo (THT 135). Zastanawiającym jest czy słowiańska obrzędowa gra w palanta była ofiarą związaną z błogosławieństwem.

Bezpośrednio do stanu medytacji nawiązuje również słowo „dhyām” (TB). Nawiązuje to słowa „dyaus” jako jaśniejący. Wynika z tego, że medytacja ma wspólny rdzeń znaczeniowy z jaśnieniem, oświeceniem, w słowiańskim dzień – od jasności, diń dinnica (starosłowiańskocerkiewny) – jutrzenka, świt, danica (chorw) – jutrzenka.

Kolejnymi słowami, które mogą kojarzyć się z obrzędowością są słowa tocharskie „äkläşlyi”, „äkläşye” (TA), „aklasseńca”, „aklyyate” (TB) – oba rozumiane jako nauka, nauczanie, ale interesującym jest zbieżność tocharskich słów ze słowiańskim pojęciem zaklęcia, zaklinania. Zważywszy, że większa część manuskryptów tocharskich dotyczyła aspektów religijnych, wydaje się prawdopodobnym, że używano słów dotyczących nauki działań sakralnych. W efekcie pojęcie nauczania, mogłoby mieć wspólne korzenie z zaklinaniem.

Kolejna grupa słów tocharskich wywodzi się z pojęcia „pās” (TA), które oznacza ochronę, schronienie, bycie pod protekcją. „Pāsmām” i „passalle” w języku tocharskim oznacza „bycie chronionym”, „mieć pas”, „mam pas”, „mam ochronę”. Można nawiązać tu do takich słowiańskich pojęć jak:

– pas, który pełnił istotne funkcje obrzędowe. W Aweście pas był symbolem ochrony (przez Bogów). Posiadać pas oznaczało także nobilitację (bycie dorosłym mężczyzną) ale także bycie chronionym. Założenie pasa (pasowanie) oznaczało zatem formę inicjacji do dorosłości, w ujęciu obrzędowym przyjęcie do grupy osób dorosłych. Na słowiańszczyźnie pas to krajka, która utkana jest w odpowiednie symboliczne wzory, służące wsparciu i ochronie. Idąc dalej oczywistym staje się etymologia takich słowiańskich słów jak:

- pasterz, czyli ten który chroni;
- pastwisko rozumiane jako teren chroniony;
- pasać, pasanie (w toch. B- pāstsi) to ochranianie.

Opasanie w postaci wieńca, wianka (to co opasuje głowę) w języku tocharskim określano jako „pāssakw” (TB) i miałyby podobną funkcję obrzędową jak pas. Wieńce były symbolem czystości czyli przynależności do elity kapłańskiej. W kulturze ludowej nakładano je w czasie świąt, w powyższym ujęciu byłaby to forma ochrony i protekcji wśród sił wyższych.

Na koniec można przedstawić tocharskie pojęcie „wic” (TB) oznaczające wiedzę magiczną, umiejętności magiczne. W językach słowiańskich pojęcie to, w sposób oczywisty można skojarzyć z wiedźmą, której etymologia nawiązuje zarówno do wiedzy jak i wiedzenia. Dalekie pokrewieństwo znajdziemy także w języku niemieckim jak i angielskim. W języku angielskim wiedźma to „witch”, lecz słowo to jako „wich” pojawia się po raz pierwszy dopiero w XVI wieku. Z pewnością jest nawiązaniem do staroangielskiego wicca. W średnio dolnoniemieckim odpowiada mu pojęcie „wicken” oznaczające czarownicę i czarowanie (w sensie magicznym) jako „wichelen”.

Po części znaczeniowo do wiedźmy nawiązują pojęcia związane z czarowaniem. Oczarowanie, zachwył w tocharskim B określa się mianem „tsarwo” (w dosłownym tłumaczeniu fonetycznym „czarwo” lub „czarło”). Z kolei oczarowanie w sensie omamiania odnosi

się do słowa „tsärtsäkwa” (TB). Natomiast klasztor, wspólnota religijna to „tsāro” (TB).

Ostatnim elementem omówienia słownictwa tocharskiego w nawiązaniu do języków słowiańskich jest przedstawienie kilku pojęć, które powinny wzbudzić zainteresowanie nie tylko językoznawców ale również historyków i antropologów kulturowych.

Pierwszym z zebranych tego rodzaju pojęć jest tocharskie słowo „kñas” (TA), które oznacza osobę posiadającą wiedzę. W sanskrycie „knasa” to świeący. Przy czym w języku słowiańskim cytowane słowo kojarzy się ze słowem kniaź, czyli osoby, która posiada władzę. Wydaje się prawdopodobne, że w pierwotnej strukturze społecznej u Słowian, podobnie jak u Ariów najwyższą władzę posiadali kapłani, czyli ci którzy dzierżyli wiedzę (znanie). Tym samym słowo kniaź swoją etymologię może czerpać z obszaru obrzędowości, osoby obeznanej, wiedzącej, pełniącej funkcje kapłańskie. Dopiero z laicyzacją władzy pojęcie kniaź, mogło przejść na osoby pełniące władzę świecką.

Kolejna grupa słów odnosi się do tocharskich pojęć jak:

- pyāst (TA) oznaczające wzrastanie, siła, moc;
- pyāstā (TA) znaczące bycie silnym, zdrowym;
- pyāstās (TA) równoznaczne z wzrastaniem;

oraz pyāstlune (TA) tłumaczone jako wspieranie wzrostu – piastowanie.

Powyższe zestawienie wskazuje nie tylko na pewien zakres analogii językowych z językami słowiańskimi. Dodatkowo widać, że tocharskie tłumaczenie pojęć „piast”, „piasta” i „piastowanie” mogą wiele wnieść w odniesieniu do poszukiwań etnicznej genezy pierwszej polskiej dynastii.

Kolejnym obszarem leksykalnym odnoszącym się do zamierzonych dziejów Polski są takie słowa tocharskie jak: „Kraki”, „Krki”

(TA). Oba słowa to imiona. W manuskryptach tocharskich jest to odniesienie do tradycji wedyjskiej mówiącej, że za czasów Buddy Kaśyapy (żyjącego przed Buddą Sakyamunim) w kraju Kashin żył legendarny władca, kapłan oświecony król Kraki/Krki. Okazuje się, że podania i legendy o prahistorycznym władcy o tak znamienym imieniu, przywodzącym na myśl znane w Polsce i Czechach legendy o królu Kraku, występowały także u Tocharów i w tradycji wedyjskiej. Również perskim Shahnameh znajduje się analogiczna postać, nazywana Kej Kawus. Wszystkie wspomniane podania wskazują na wspólne podłoże kulturowe i historyczne ludów aryjskich oraz słowiańskich. Znamienym jest to, że Krki/Kraki w tradycji wedyjskiej i tocharskiej łączony jest z Buddą Kaśyapą (w języku tocharskim nazywany „kāccāpa”). Z kolei w legendach słowiańskich obok króla Kraka nie znajduje się żadna święta postać, aczkolwiek postać Kraka mogła zostać ocenzurowana przez chrześcijaństwo. Kolejnym zasadnym pytaniem jest czy i na ile system religijny Słowian był zbieżny z tradycją wedyjską i tocharską w odniesieniu do sytuowania w niej postaci Buddów?

Mając na względzie wyniki badań genetycznych i językowych można sformułować istotne dla wniosków pytania:

- Z którymi grupami językowymi i etnicznymi język tocharski wykazuje największy zakres pokrewieństwa?
- Czy język tocharski był kentum?
- Jaką genezę mają pokrewieństwa językowe między ludami Tocharów a ludami aryjskimi, słowiano-bałtyjskimi, germańskimi, italicznymi?
- W którym miejscu i czasie, na obszarze których kultur, doszło do powstania tych powiązań?
- Jakim językiem posługiwała się ludność o haplogrupie R1a M198, stanowiąca najliczniejszą reprezentację genetyczną wśród mumii tarymskich?

Ciąg dalszy nastąpi

Autorstwo: Rafał Jakubowski ([Stowarzyszenie i Wydawnictwo „Praźródła”](#))

Ilustracja: [domena publiczna](#) (CC0)

Źródło: WolneMedia.net

Od autora

Praca nad ww. artykułem trwała około roku. Nie jesteśmy wspierani dofinansowaniami ani grantami. Zyskujemy dzięki temu pełną niezależność. Jeśli chcesz wesprzeć nasze badania wpłać na konto Stowarzyszenia „Praźródła” dowolną kwotę (nr konta 77 1600 1462 1882 7571 2000 0001).